

Шифърът
на
кръста

© Никол Данева, автор, 2014 г.
© Людмил Веселинов, корица, 2014 г.
© Книгоиздателска къща „Труд“, 2014 г.

ISBN 978-954-398-380-3

НИКОЛ ДАНЕВА

Шифърът
— на —
кръста

*За приликата между Орфей и Христос,
за кръста като орфически знак
и неговия таен смисъл,
за гностическата ерес, богомилите и маговете,
както и версията за истинното учение
на човека Иисус,
коментирани в светлината
на историческите факти*

Книгоиздателска къща **tryst**
2014 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДГОВОР	7
ЧАСТ 1. За лабиринта, Минотавъра и кръста <i>Входът</i>	13
ЧАСТ 2. За древните мистерии, Двете богини и Тайната <i>Първи коридор</i>	31
ЧАСТ 3. За Орфей-посветителя, обезсмъртяването и разкъсания божи син Загрей <i>Втори коридор</i>	47
ЧАСТ 4. За Никейския събор и „лъжливото знание, наречено Гносис“ <i>Трети коридор</i>	69
ЧАСТ 5. За Христос като Добрия пастир и приликата му с Орфей <i>Четвърти коридор</i>	99
ЧАСТ 6. За новозаветна Палестина, лъжемесните и пророчествата <i>Пети коридор</i>	124
ЧАСТ 7. За свидетелствата, саможертвата и предателството на Юда <i>Шести коридор</i>	159
ЧАСТ 8. За тайното посещение на Иисус в Тир и новозаветните текстописци <i>Седми коридор</i>	183

ЧАСТ 9. За греховете на Мария Магдалина и сълзите на грешницата <i>Център</i>	203
ЧАСТ 10. Преглед на пътя към сърцето на Лабиринта и за Божие царство <i>Център</i>	222
ЧАСТ 11. За пътуването към Перперикон и славните му дни <i>Седми обратен коридор</i>	249
ЧАСТ 12. За еретиците ариани, залеза на империята и изчезналия Кръст <i>Шести обратен коридор</i>	270
ЧАСТ 13. За някои църковни фалшификации и зловещата Инквизиция <i>Пети обратен коридор</i>	303
ЧАСТ 14. За покръстването, размирния папа еретик Формоза и „българската следа“ <i>Четвърти обратен коридор</i>	324
ЧАСТ 15. За изчезналия „амулет“ ОРФЕОС ВАККИКОС <i>Трети обратен коридор</i>	360
ЧАСТ 16. За богоомразната ерес на богомилите, Боян Мага и катарите <i>Втори обратен коридор</i>	378
ЧАСТ 17. За знака, който чертае Христос, и последните му думи от кръста <i>Първи обратен коридор</i>	419
ЧАСТ 18. За Евангелие от Мария, назорейството на апостол Павел и въпроса къде отива душата <i>Изход</i>	461
ЧАСТ 19. Преглед на обратния път и сбогуване с Лабиринта	489
ПРИЛОЖЕНИЕ – надгробната плоча на Мария Марилина	513

ПРЕДГОВОР

Рано или късно, един ден всеки се замисля над въпросите „кои сме“, „в какво вярваме“, „откъде сме тръгнали“, „накъде вървим“. Когато и аз на свой ред се заех да търся отговорите, започнах малко отдалеч, с ровене в история на религиите и с осмисляне на пътищата, по които е минала (или е могла да мине) вярата ни. Някак логично стигнах и до изследване на връзката между Иисус Христос и тракиеца Орфей, а докато правех за себе си паралел между техните образи и учения, в мен се зародиха някои съмнения, влизаци в противоречие с наложената в общественото съзнание религиозна догма. Заех се да систематизирам и подреда наново осмислените сведения. И макар да изхождах от реални исторически събития (някои много добре познати, други – не толкова), още в началото осъзнах опасността изводите ми да увиснат във въздуха, ако някой от фактите не беше предва-рително разположен на мястото си във верижката от следващи едно след друго доказателства в подкрепа на тезата ми. Но няма да липсват и „скандални“ хипотези. Пътят, по който минах, приличаше на лабиринт, където всяка извивка носеше нова тема и нова гледна точка.

Сега искам да споделя с вас моя опит и ви предлагам едно съвместно пътуване из коридорите на този въображаем лабиринт, по време на което ще се опитаме заедно да си отговорим на следните въпроси:

– защо ранните християни са изповядвали вяра с мистериален характер, каква е била същността на гностицизма и защо „лъж-

ливото Знание“ е било обявено за опасна ерес, преследвана от Църквата;

– защо тракиецът Орфей е смятан за основател на мистериите (чието послание се препокрива със символизма на лабиринта), каква тайна са криели те и как са дали старт на онази прослойка от просветени (и просветлени!) негови последователи, които дори след забраната им продължили да съхраняват тайното познание;

– защо кръстът, скрит в сърцето на едноходовия лабиринт, може да се разглежда като негов шифър (или вид матрица) и защо Средновековието не е познавало друг вид лабиринти освен едноходовите;

– защо откриваме матрицата-кръст (кръст с четири точки между раменете) върху стари православни епитрахили и стенописи, сред символиката на тайни общества, а също и върху антични ритуални съдове, предназначени за тайни посветителски обреди, свързани с орфизма;

– бил ли е Иисус историческа личност, къде е бил обучен и дали учението му не е било изопачено почти веднага след създаването му;

– какво всъщност казва Иисус на самарянката край кладенеца, когато я праща да доведе не друг, а мъжа си, и каква е вероятността учението му да е съдържало сексуален ритуал;

– какво е чертал Иисус на пода в Храма, когато му довели прелюбодейката, и може ли да бъде наречен първият маг-теург;

– защо Иисус проговаря на непознат език от кръста, кому и какво казва, къде е отишла след смъртта му Мария Магдалина;

– защо приликата между Иисус и Орфей е била ревностно изтъквана от ранните християни, но е била „забравена“ през вековете и подменена с богословската трактовка за Добрия пастир;

– с какви измами и фалшификации си е служела през вековете Църквата;

– каква е българската следа при поругаването на мощите на папата еретик Формоза в процеса, известен като „Синодът на мъртвеца“ (896 г.), какво го „развратило“, когато е пристигнал в

България като папски емисар, и защо цар Борис I ултимативно го е искал за български архиепископ;

– защо нашата земя е наричана „земя на ересите“, защо богомилите са били „най-истинските християни“ и каква е българската закваска при възникването на най-опасната западна ерес, катарството, а оттам и на тайните общества.

Както вече вероятно забелязахте, налице е връзка, която може да бъде представена в следния ред: Елевзинските мистерии и техният *тракийски* (!) генезис – йерофантът Орфей и тракийският орфизъм – паралелът между Иисус и Орфей – гностицизмът в ранното християнство – еретичното арианство по нашите земи – нашите богомили и влиянието им върху западната ерес, чиито най-ярки изразители са френските катари, заради които се създава и Инквизицията (връзката между арианството и богомилството не е директна, това са различни учения, но тя все пак е налична, повече по този въпрос – в съответните глави).

В една или друга степен това са все известни донякъде мотиви, а самото сходство между Иисус и Орфей след векове на забрава наново бива отбелязано и това става още преди стотина години в трудове на психоаналитици от кръга на Карл Густав Юнг. Но никой от тях не е успял да види връзката с *тракийския* (да не се бърка с гръцкия) орфизъм по простата причина, че едва преди десетилетия набра скорост и се разви науката тракология. За жалост обаче нито учените траколози се интересуват от богословие, нито пък богословите – от религията на траките. И така извън периферията на техните интереси остават изумителните, дори смуцаващи паралели между мита за върховния тракийски бог Залмоксис и представената в Евангелието „блага вест“ за живота и учението на Иисус. В битността си на цар-жрец Залмоксис събрал край себе си кръг от последователи, на които говорел за място на пълно блаженство, където можели да отидат след смъртта си само посветените в тайната на безсмъртието, а за да му повярват, той се оттеглил в пещера/гроб, бил оплакван като мъртъв, но после възкръснал и бил обожествен.

Новото в изследването на връзката Орфей – Христос тук идва и от някои мои предположения за характера на онзи загадъчен кръст с четири точки между раменете, чието присъствие успява да открия върху абсолютно несвързани на пръв поглед обекти. Контактите ми с различни специалисти не дадоха търсения резултат, аз не получих конкретни и ясни отговори на моите въпроси и това само потвърди зародилата се у мен идея, че мистиката около този кръст не само има дълбоки корени, но и никак не е случайна. Още с възникването си този фундаментален по своя смисъл символ е бил забулен в тайнственост, която и до ден-днешен не е разгадана докрай.

Вследствие на направения от мен анализ постепенно започнаха да се проявяват определени вътрешни връзки и закономерности, които даваха възможност за приемливо обяснение на въпроса защо кръстът с четирите точки е бил изобразяван върху антични съдове от орфически обреди, върху стари църковни стенописи, върху наши оброчни плочки, върху стари наши епитрахили и надгробни паметници, а впоследствие го виждаме и в катарската, и в розенкройцерската символика – все върху обекти, насочващи към някакво тайно познание... Това наблюдение ми даде основание в крайна сметка да издигна хипотезата, че Иисус може би е посетил нашите земи (вероятно някое тракийско светилище, може би край Перперикон?), където се е запознал с тракийския орфизъм, въз основа на който е изградил и учението си.

Не съм първата, която търси следите на неговите изгубени години. Още в зората на християнството е изказано предположение, че Христос е бил обучен някъде, това прави още през II в. философът Целз. Не съм и първата, която съзира в действията му магически умения, това са забелязали още съвременните му критици и недоброжелатели. Къде по-плахо, къде по-смело, но вече две хиляди години се изказват съмнения и твърдения, че учението на Иисус в една или друга степен е било изопачено. Дори нещо повече – съществува мнение, че то първоначално е съдържало сексуален ритуал... И че в резултат от усилията на апостол Павел (а и на последователите му) ние разполагаме с

религия, която всъщност би трябвало да се нарича павелианство, а не християнство!

В настоящата книга освен неоспорими исторически факти и теоретични размисли върху тези „скандални“ идеи аз предлагам и събрани от мен доказателства. Повече за тях ще намерите в съответните глави, тук само ще ги изредя, това са:

- наличието в близост до древния Перперикон на връх, носещ от прастари времена името „Исусов връх“, който факт при едно задълбочено изследване поражда реди въпроси, не само от топографски или етимологичен характер;

- последните думи на Исус от кръста, в които след сравнителен анализ откривам и посочвам тракийски корени;

- енигматични артефакти като тайнствено изчезналия старинен „амулет“ с думите ОРФЕОС ВАККИКОС, изписани точно под образа на разпънатия Христос;

- плочата с епитафия на MARIA MARYLLINA, съхранявана в Археологическия музей в София.

Напълно съзнавам, че изказаните от мен предположения могат да скандализират някого, а другото да накарат да се замисли в какво точно вярва, ако се самоопределя като християнин. Но те в никакъв случай не са опит за атеистично „богоборчество“. Както не е израз на неуважение към Светото писание и изборът ми да не използвам официалната му версия, наложена от Светия Синод на БПЦ през 1992 г., а едно по-старо издание на Библията. За причината да сторя това ще прочетете в съответната глава. Всички цитати тук са взети от „Библия или Свещеното писание на Стария и Новия завек“, 1924 г. (Придворна печатница, София). В тази книга предимно задавам въпроси, но и търся отговори на онези от тях, които в обичайните църковни тълкувания ми изглеждат неубедителни, дори в някои случаи нелогични. Държа да отбележа, че навсякъде в текста стриктно посочвам използваните източници и исторически факти, а предложените на вниманието на читателя нови тези съм се старала да представя така, че той да не се чуди кое е истина неопровержима, и кое – само мои предположения.

Каня ви на едно пътуване към *човека* Иисус, което за мен беше изпълнено с преоткриване на делото и словото му, с преклонение и почит към саможертвата му, макар да ги видях в светлина, различна от тази, която налагат ортодоксалните канони. И което пътуване, признавам си, ме зареди с огромна любов към Него...

Защото още орфиците заедно с Платон са казвали, че има „една единна Сила, едно Божество, на всичко великото Начало“, а как ще го наречем – Бог, Аллах, Абсолют или Вселенски разум, е въпрос вече на личен избор и светоглед. Дълбоко вярвам, че на този свят, за да оцелеем и да не го погубим сами, са му нужни наистина най-много две неща: любов и прошка. Така, както е казвал Иисус. Защото само това е пътят към „братство на хората“, в което да има „помощ на слабите, утешение на страдащите, надежда за всички“ – така, както е казвал още и тракийецът Орфей.

Дали ще приемете моите тези, или не – изборът е ваш. Но при всяка от тях въз основа на предложените факти ще имате база и за свои собствени разсъждения. И ако обичате да мислите самостоятелно, а не чрез натрапени в общественото съзнание клишета (и съумеете да свалите от очите си пелената на догмата), и ако заедно с мен почувствате радостта от раждането на *нестандартни* въпроси, дори да са в друга посока от моята, ще бъда удовлетворена и щастлива заедно с вас.

И така, да влезем в Лабиринта...

ЧАСТ 1

За лабиринта, Минотавъра и кръста

Входът

Всички знаят какво представлява един лабиринт. Или си мислят, че знаят.

За повечето хора това е объркано място с преплетени проходи и разклонения, където за правилната посока на пътя непрекъснато трябва да се прави избор. Изборът при това е от няколко привидно равни възможности, но ако не се намери единствено вярната, оттам пожизнено не може да се излезе. Което си е доста плашещо.

За някои представата за лабиринта се изчерпва с картинките от забавните страници на вестниците или списанията, където симпатични фигурки като котка или магаре, дълбокомислено застанали на входа, трябва да открият през плетеницата от коридори пътя към единствения от многото лъжливи изходи, където ги чака съответно мишка или копа сено. Други при думата „лабиринт“ си спомнят мита за Тезей, бикоглавия Минотавър и нишката на влюбената Ариадна, с чиято помощ героят намира обратния път, след като в смъртоносен двубой е сразил чудовището. Самото то пък се явява срамен плод на греховна любов, поради което е затворено в дълбините на страховито съоръжение със заплетени коридори, построено от Дедал – а инвенциите от цялата тази митологична символика са кажи-речи толкова, колкото са и желасците да я разгълкуват от нов ъгъл.

Ето защо сега накратко ще си уеднакви представата за лабиринта, един от най-значимите символи както в древността, така и в наши дни.

За какво най-вече ни говори този символ?

От една страна, той е тясно свързан със смъртта, дебнеща в сърцевината на лабиринта, но и с пътя през него, задължително съпроводен от неведоми опасности, както и с постигането на магически сили. В нашето съвремие лабиринтът има двояко значение – космическо и еротично. Първото е отражение на схващането за загубването на духа в процеса на създаването на материалния свят, а второто е израз на всичките ни вековни страхове от грехопадението. Съответно излизането от лабиринта е вид възвръщане към духовните ценности, път на духовния растеж. Той е метафора на човешкия живот, изпълнен с търсене на пътя към някаква крайна цел, в който процес човек преминава през ритуалите на прехода от едно ниво на битието към друго, постигайки самопознание. Така той се издига до по-високо ниво на познанието за Абсолюта и Универсума. Психоанализата на Юнг определя лабиринта (в цялата му сложност и мутации) като един от най-същностните знаци, като израз на колективното подсъзнание.

Творческото въображение на писателите пък изгражда образи на лабиринта ту като оплетен замък или подземие, ту като кошмарен град, сън, пътуване и какво ли още не, като при блуждаването из неговите виртуални или действителни проходи се търси или някакъв смисъл в центъра, или изход от абсурда.

Такава е, най-общо казано, съвременната представа за лабиринта – един сложен и многопластов символ за обърканост с произтичаща от конфигурацията му проблематика на неизбежния избор, който често е погрешен, за свободната воля на човека, както и за мястото му в един недружелюбен, дори враждебен за индивида свят.

Не са много обаче тези, които знаят, че тази представа за обърканост се е наложила едва през Ренесанса, когато започват да се изграждат парковите лабиринти. Самият процес на смисловото

преобръщане на един символ заслужава отделно изследване, но ние тук ще проследим само „практичната“ страна на нещата. Ето как е станало. Първоначално извитите и преплетени цветни лехи били създавани като килим от шарки и линии, разположени в близост до някоя дворцова тераса, за да бъдат „обходани“ само с поглед. После, вече през късния Ренесанс в Италия и Франция, а с налагането на барока и в останалите страни на Европа (XVI – XVII в.), постепенно настъпва промяна в структурата на подобните градини, като на мястото на цветята започват да се използват специални сортове гъсти, интензивно растящи храсти. Възникват първите паркове-лабиринти, които бързо печелят популярност сред аристокрацията и стават любимо място за развлечение и любовни авантюри.

Тези насаждения обаче имат много по-дълбок смисъл. Чрез плетеницата от алеи, разделени с непроходими зелени прегради, се постига не само нов вид забавление, но и една чисто физическа интерпретация на внушението за свободата на човешката воля, за нейната независимост от съдбата, както и за отговорността на всекиго не само за избора му, но и за всичко, ставащо в света. И която отговорност не може вече да бъде прехвърлена единствено върху Бог или върху безлична съвкупност от причини, наричани Съдба. Това е нов вид отговорност – за *собствените* грешки и заблуди. Може би затова и немската дума Irrgarten, използвана за този вид лабиринти, е значително по-точна. В буквален превод Irrgarten означава Градина на заблудите, на лъжливите илюзии.

Така Ренесансът преоткрива значението на лабиринта, променяйки тотално смисъла и формата на този символ, и... се „влюбва“ в него. Той става обект на засилен интерес от страна на паркови архитекти и философи, окултисти и алхимици, писатели и художници.

Но ако познатата ни представа за лабиринта като заплетено място се е наложила едва през Ренесанса(!) с настъпването на новото мислене, обърнато вече не толкова към Бога, колкото към човека като действаща творческа личност, то как тогава са възприемали този символ по-рано?

Нека тръгнем назад във времето и да видим как се е променяло схващането за лабиринта.

И задавайки си този въпрос, веднага се натъкваме на нещо интересно, което трябва да се запомни: Средновековието, с неговата хилядолетна традиция в схоластиката, *не е познавало* многоходовите оплетени лабиринти! Векове наред е бил известен само едноходовият, а най-предпочитан вид бил този, който сега наричаме класически или „критски“. Бил е „на мода“ още в античността. Има запазени великолепни образци от мозаечни лабиринти в различни римски вили, някои от които ще видите по-долу. Характерно за тях е, че представляват геометрична конфигурация от начертани коридори, през които въображаемо се минава по един-единствен път, извит и сменящ непрекъснато посоката си, ту отдалечавайки се от центъра, ту приближавайки се, но без разклонения и без възможности за избор. Забележете: *никакъв избор!* И с един-единствен вход-изход. Именно този тип лабиринти наследява от античността Средновековието – този, а не многоходовия объркан лабиринт, който е продукт на едно ново мислене и светоусещане, дошло заедно с Ренесанса!

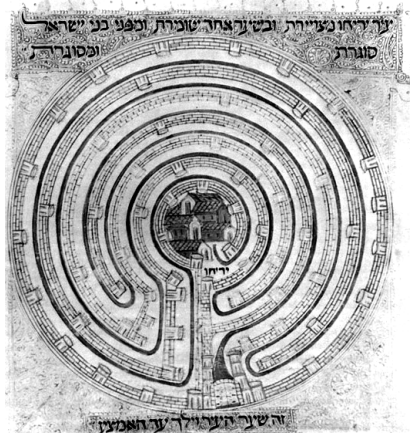
И още един съществен момент: метаморфозите в значението му не са първите в неговия дълъг живот. Интересно е да се отбележи, че с приемането на християнството през късната античност смисловите внушения на лабиринта също са били променени. Така, както се е постъпвало и с други езически символи и ритуали. В новото си качество той вече бил използван изключително за нуждите на Църквата, в резултат на което за дълго време загубва много от своите „езически“ послания. Класическият лабиринт вече не е многопластов и универсален знак, притежаващ изключително мощен заряд, даващ едно цялостно светоусещане за мирозданието и мястото на човека в него, а само схоластична алузия за ада, от който има един-единствен път на спасение, пътя на вярата.

И така, нека да разгледаме някои средновековни образци.

Най-красноречив пример за споменатата мутация откриваме в една Библия от XIV в., в която има рисунка на класически ла-

биринт (фиг. 1). Този пергаментен манускрипт е по-известен с името *Библия на Фархи*. В нея илюстраторът е изобразил древния Йерихон, ограден със седем стени и шест коридора, със затворени в долния край врати и означен в червено път, водещ към сърцето на лабиринта, където е непрестъпният Божи град.

Фиг. 1. Библия на Фархи

Такива изображения е имало и в други средновековни западни Библии, като всичките тъй наречени юдейски лабиринти тип „Йерихон“ са били задължително със седем зида, олицетворяващи градските стени, но винаги от видоизменен „критски“ тип и вход отдолу (входът отгоре е бил присъщ на византийските образци), а в центъра схематично е бил изобразяван самият град. Разбира се, библейският Йерихон никога не е бил обкръжен със седем стени, но е съществувало предание, че е трябвало да бъде обиколен седем пъти, за да бъде възможен достъпът до него, като наличието именно на тази конфигурация може да бъде обяснено с изключително древните ѝ езически корени и приписваното ѝ магическо въздействие (далечен ек от идолопоклонническото минало на семитите, предшествало възтържествуването на бог Яхве).

Освен за илюстрации в богословските текстове лабиринтът бил използван и като конструктивна схема – има множество хитроумно съставени ръкописи-лабиринти, които, макар да се появяват значително по-късно (след Средновековието), също спадат към класическата му разновидност. Изкусно съставеният текст е бил изписван като непрекъсната верижка от думи, извиваща се във формата на едноходов лабиринт, като цялата тази сложна конструкция се е разполагала върху един-единствен лист, чийто формат нерядко е бил с големината на фолиант.

Подобно на античността, през Средновековието понякога също са вграждали в подовите мозайки едноходови лабиринти, но вече не като развлекателно-поучителен елемент от украсата на нечия вила, а като част от онази църковна символика, чието предназначение било да укрепи вярата, да въздигне духа, да разбуди мисли за покаяние и изкупление. Защото в западната средновековна традиция тази фигура е представлявала преди всичко символ на грешния свят, нуждаещ се от изкупление. Според един издаден в САЩ речник на християнското изкуство такъв лабиринт, вграден върху пода в нефа на катедралите, е служел като „ритуално място за изпълнение на танц, водещ началото си от традициите на мистическите култове“ (Диана Апостолос – Кападонона). Смисълът на този танц бил, изминавайки пътя навътре и навън, да се постигне „духовно странстване с Христос“. Защото този вид мозаечен лабиринт се възприемал и като символ на Йерусалим – т.е. поклонниците имали възможността, без да напускат пределите на катедралата, да извършат духовно поклонение в Светия град...

Катедралата в Шартър (завършена в днешния си вид през 1220 г.), която от векове е била цел на много поклонници, е най-яркият пример в това отношение. Една от забележителностите там е мозаечният едноходов лабиринт, разположен върху пода в западната ѝ част (фиг. 2). Той е от по-нов тип и преминаването по него се възприема като търсене на пътя към Бога и Божието царство чрез силата на вярата или като пътя на спасението на безсмъртната ни душа чрез изкуплението, наложено заради гре-

ховността на човешката природа, или пък като запознаване с някакво скрито познание и послание, каквито предположения също има. Всички камъни и всички елементи, съставлящи лабиринта в Шартър, са преброени от изследователите му, а стройната система от цифрови съотношения намира различни тълкувания, в които освен религиозни не липсват в последно време и някои езотерични идеи.

Фиг. 2. Схема на лабиринта в катедралата Нотър Дам дьо Шартър

И тъй, видяхме как Средновековието е трансформирало представата за лабиринта, наследен от късната античност. Пътувайки назад във времето, стигаме до разцвета на Римската империя. На фигура 3, 4 и 5 виждате образци от мозайки, украсяващи подове в римски вили – както сами можете да се убедите, пътят в тези лабиринти не дава възможност за избор, той е само един.

Фиг. 3. Пиадена, Италия, I в., с умиращия Минотавър в центъра

Фиг. 4. Блоа, Франция, III в.

Фиг. 5. Авентикум, Швейцария, III в., с рог на Минотавъра и ласото на Тезей в центъра

Откъде обаче научават за този символ римляните? В своето културно развитие, както знаем, Рим дължи много на класическата елинска култура, от която черпи философски идеи и митове. „Рим побеждава Елада политически, но се подчинява доброволно на художествената ѝ власт“, отбелязва Николай Райнов. Така римляните се запознават и с гръцкия мит за лабиринта – онова опасно място, построено по заръка на критския цар Минос, в което героят Тезей влиза с вълшебен меч, за да мине по извитите му коридори, да срази притаеното в центъра му бикоглаво чудовище, след което да излезе с помощта на нишката, дадена му от влюбената в него критска принцеса Ариадна.

А откъде самата класическа античност е наследила представата за лабиринта?

За да си отговорим на този въпрос, трябва да се върнем още по-назад, в зората на европейската култура, към онази загадъчна и все още недостатъчно проучена цивилизация, известна като критско-минойска. Светът научава за тази цивилизация едва в началото на XX век. За не-историците ще напомня, че тя възниква през четвъртото хилядолетие пр.Хр. на Цикладските острови, минава през периоди на възход на две вълни, като последната е през XVII – XIV в. пр.Хр. и доказано **не е гръцка**, защото гръцките племена се появяват на Балканския полуостров значително по-късно. Според някои изследователи минойците (наречени така по името на митологичния цар Минос) са дошли като заселници или от Мала Азия, или от север, от нашите земи, където вече е имало добре развита цивилизация, доказателство за което е златната погребална украса от Варненския некропол, датиран от петото хилядолетие пр.Хр.

Сред археологическите находки, свързани с минойската цивилизация, смятана официално за първата в Европа, има едно интересно откритие. На остров Крит, недалеч от древния минойски град Кносос, има площадка за ритуални танци, покрита с мозайка, изобразяваща едноходов лабиринт, допълнен със сцени с еротичен характер...

За какви свещенодействия са използвали минойците лабирин-

та от тази площадка? Дали лабиринтът е бил място за обредни ритуали, свързани с почитта към Богинята-майка? Или, спомняйки си мита за Тезей, е служел за инициация на младежите? Или пък е бил вид календар, по който жреците са определяли движението на планетите и са гадаели волята на боговете? Това са все въпроси, на които няма даден еднозначен отговор. Ясно е обаче едно – неговото въздействие върху живота на древните е било голямо. Иначе нямаше да оцелее през вековете.

Защото той е още по-стар.

Може да изглежда странно, но първите лабиринти се появяват всъщност още през неолита, като са пръснати по цялото Северно полукълбо. Били са издълбавани в скали и в пещери, върху долмени и отделни камъни, или рисувани върху керамични изделия. Чертали са ги както индианците хопи, обитаващи територии в югозападната част на Северна Америка, почитайки чрез тях Майката Земя, така и племената, населяващи планините в Азия – открити са скални рисунки в Сирия, Индия, Афганистан, открити са глинени асирийски плочки с изображение на едноходов лабиринт. Подобни изображения има и в цяла Европа – от Средиземноморието, през Франция, Испания, Португалия, та чак до Великобритания. Има предания, че дори самите египтяни в най-дълбока древност са разполагали с подземен лабиринт, за него пишат Страбон, Херодот и Плиний Стари, а откритите йероглифи потвърждават, че това не е измислица. Той бил построен от фараон Аменемхет III през XIX в. пр.Хр. близо до пирамидата му в Ел Фаюм, бил с диаметър около хиляда метра и според Херодот имал „дванайсет покрити двора с врати, разположени срещуположно, шест на север и шест на юг, всички свързващи се помежду си и заобиколени от стена“. Плиний Стари твърди, че Критският лабиринт приличал на този грандиозен египетски комплекс.

На фигура 6, 7 и 8 можете да видите някои примери на древни изображения на лабиринти.

И така, стигаме до въпроса как всъщност е изглеждал той – класическият лабиринт, най-първият, известен още като „крит-

Фиг. 6. Северна Англия 3030 г. пр.Хр.

Фиг. 7. Египет, 2300 г. пр.Хр.

Фиг. 8. Ирландия, Холивуд Стоун, 2000 г. пр.Хр.

ски“ заради свързания с него мит. Съвсем логично откриваме неговото изображение не другаде, а върху критски монети от V – IV в. пр.Хр., като паралелно с тях вървят в оборот и монети със стилизирана свастика, Минотавър и бича глава. На фиг. 9 можете да видите образци на сребърни монети от Кносос. Лабиринтът е представен в два варианта, ъгловат и закръглен, като понякога е изобразен не самият лабиринт с коридорите си, а *пътят* в него (образец № 2 и № 6) – което е още едно доказателство за важноста на този символ (и особено на *преминаването* през него).

Забелязвате ли приликата с картинката от Библията на Фархи? Там също бе поставен акцент именно върху *пътя*. Един-единствен път – без разклонения, без свободен избор, без варианти!...

И ето че започват да се раждат един след друг въпросите... Ако първият, Критският лабиринт от мита, е бил едноходов, *защо* му е била необходима на Тезей нишката на Ариадна?

Фиг. 9. Монети от Кносос (Крит, V – IV в. пр.Хр.)

За да излезе от място, където няма как да се заблуди ли?!

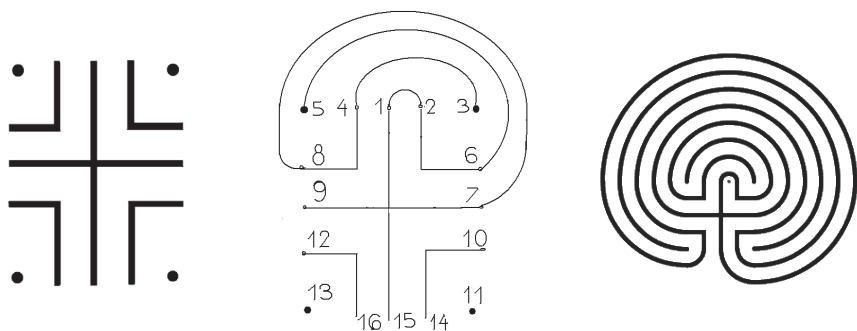
Да, в мита се говори за лабиринт, но никъде не е казано, че е бил заплетен!... Тази особеност не се уточнява най-вероятно защото древните все още не са познавали обърквания, многоходов лабиринт от Ренесанса. Да, героят влиза в някакво страховито място, наречено лабиринт, и получава кълбо с червена прежда, но дали смисълът на развиването и навиването на нишката не е по-дълбок? Не означава ли нещо повече от употребата на кълбо-то прежда само като средство за ориентация?

Какво пропускаме в тълкуванието на този мит, възприемайки го от гледна точка на днешното ни съзнание? Какво е било *първоначалното* му внушение? И откъде идва самото понятие „лабиринт“ – от двойната секира „лабрис“, свещен култов предмет в минойската цивилизация? Или пък предгръцката дума „лабиринтос“ по-скоро е означавала камък? А камъкът в онези времена е имал сакрален характер: като символ на Богинята-майка специално избраният култов камък е бил обект на преклонение и място за ритуали, ръководени от специална жреческа каста. Такава функция са изпълнявали и пещерите, чиито подземни ходове наричаме сега често лабиринти...

И защо древните са възприемали преминаването през лабиринта като акт на инициация в процеса на придобиване на безсмъртие (както може да бъде всъщност разчетен митът за Тезей)? Какви тайни послания крие този символ?

За да се приближим към отговорите, нека го разгледаме в качеството му на семиотичен знак. Нека го разложим на съставните му части и така да „разчетем“ поне част от информацията, с която е зареден.

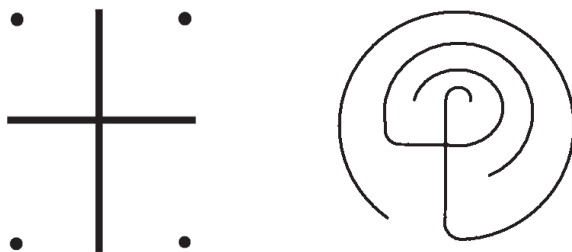
Един анализ на структурата показва, че в сърцето на всеки лабиринт се крие кръст, а самата конфигурация (както са установили изследователите му) се получава чрез спиралоподобно свързване в определен ред на крайните точки. Ето как се изгражда класическият Критски лабиринт:

Схема 1. Образуване на Критски (класически) лабиринт

За да разберете по-добре процеса, съветвам ви да начертаете на отделен лист горната схема и сами да съедините точките, следвайки дадената последователност. Започва се задължително от върха на кръста. Ще забележите, че ръката ви се движи в разширяващи се концентрични кръгови линии, като при всяко ново отместване посоката се редува – от въртене по часовниковата стрелка и срещу нея.

Този класически вариант може да бъде опростен до своя зародиш ето така:

Схема 2. Образуване на елементарен лабиринт от кръст с четири точки

И макар понякога кръстът да се свива до Y, принципът на изграждане е същият. По този начин може да се построи едноходов лабиринт от всяка многолъчева звезда, достатъчно е да приложим горния принцип.

В тази светлина на разсъжденията навлизаме вече в символиката на кръста, свастиката, спиралата, кръга, звездата – все древни, донякъде дори магически символи. Как се вплитат те като градивни елементи в символиката на лабиринта? Нека накратко се спрем поотделно върху всеки един от тях.

Кръстът е много стар, дохристиянски символ. Изразявал е сексуалното сливане, тъй като човечеството още от най-ранната степен на своето развитие е оценило мощта и движещата сила на сексуалната енергия, благодарение на която се поражда и развива всичко живо – и в материален, и в духовен план. Кръстът означава дуалистичната природа на нещата, проявена чрез вертикалата като израз на активното мъжко начало и чрез хоризонталата като пасивното женско начало (ако някой за пръв път е научил за тези и други подобни символи от филма „Шифърът на Леонардо“, нека има предвид, че те не са „разгадани“ от Дан Браун, а са общочовешко достояние). Това е съюзът между противоположностите, а също и точката на свързване между земята и небето, сливането на духа в материята, четирите световни стихии, съединени в центъра и взаимно пораждащи се. Не случайно и ранните математици, които са били същевременно философи, са избрали кръста като знак за най-първото познато на човека аритметично действие, събирането – т.е. *съединяването, сливането*.

Спиралата също е много сложен символ, олицетворяващ нарастването и намаляването на Слънцето, кръговрата на сезоните, растежа и натрупването, движението от раждане към смърт. От научна гледна точка в спиралата е скрита най-съкровената същност на живота. Тя се открива дори на клетъчно, дори на молекулярно ниво, спирала има и в ДНК. Разгледайте лабиринта от схема 2, където най-ясно се забелязва следната характерна за този символ особеност: имаме цели две вплетени една в друга спирали (като в генетичния код)! Получава се послание за *сливане, съединяване* на слънчевото и лунното, за велика творческа сила, от която се ражда целият свят.

Имаме кръст, но имаме и върхове на **квадрат**, означен с точ-

ките, четири на брой. **Четворката** от своя страна е символ на равновесието в света – четирите посоки, четирите основни елемента огън и вода, въздух и земя. Квадратът е земното, материалното, устойчивото.

Развихме тази конструкция, като съединихме с части от кръг върховете и точките. **Кръгът** пък означава небесната сфера, безкрайната Вселена, първоначалното съвършенство. Но тук имаме и **седем** купола, като седемте известни на древните хора планети, които те са виждали като звезди, това е целият познат за тях макрокосмос!... Имаме и седем коридора. Изобщо цифрата седем е най-всеобхватната в символично отношение: това е самото съвършенство – лично и всеобщо. Седем се получава, като към четворката, която е плътта, се прибави **тройка**, а тя означава както божественото, така и душата. Резултатът е синтез на видимото и невидимото, на тленното и духовното.

Оказва се, че лабиринтът съдържа в себе си едни от най-универсалните символи – на пространството и времето, на мъжкото и женското, на земното и небесното, в него са вплетени всички най-важни противоположности.

Нека се опитаме сега да го възприемем в неговата цялост. Какво виждаме?

Първото, което се набива на очи, е, че всеки лабиринт представлява всъщност кръст, ограден от окръжности. При това чрез спираловидно движение. А кръстът, вписан в кръг, е колелото на вечната промяна. При един втори поглед забелязваме, че той наподобява свита на кълбо змия, символ на най-дълбоката премъдрост и познанието... Или на навито на кълбо въже. Спомняме си за Тезей и неговата нишка, която той развива из коридорите на лабиринта. Тогава разбираме, че в ръцете си митологичният герой държи всъщност въже към небето, на което като бисери са нанизани различни светове. Една извивка – един нов свят... Или преминаване към ново духовно ниво.

Представете си сега, че сте на мястото на Тезей. И слизате в митологичния Лабиринт...

Отначало ще ви се стори, че е лесно да се мине по неговите

извити коридори – не е нужно да правиш избор, не си изправен никъде на кръстопът...

Но много бързо първоначалното впечатление се загубва. Пътят от началото до края е неизмеримо дълъг, отчайващо заплетен, носещ с всяка извивка нови изненади и предизвикателства, за разрешаването на които не можеш да разчиташ на предишния си опит, защото няма да стъпиш два пъти на едно и също място. Вървиш и с всяка крачка разбираш, че задачата ти е изключително трудна.

Да, пътят е само един, но простотата му е илюзия. Това е като слизване в подземното царство, в отвъдното – и ти не знаеш къде ще се озовеш, в нещо като Ад или в Рая?... Не знаеш какво те чака *там* – на дъното на пътя, но не можеш да му избягаш. Трябва да вървиш, да се примириш с това, че пътуването ти е дълго, изморително, лъкатушно... Че ту се приближаваш към целта, ту се отдалечаваш... Вървиш все по-навътре и по-навътре – към Центъра, към края на живота и неговото начало, към създаването на света, към просветлението и съвършенството... И когато стигнеш там, разбираш, че си вървял към среща със самия себе си. Тогава трябва да спреш и да се обърнеш, разбирайки, че си стигнал *собственото* си дъно, най-дълбоките кътчета на душата, извадил си ги на светло... Трябва да погледнеш на себе си и света по нов начин, *отвътре, чрез самопознание*... Дали ти харесва видяното? Дали не си ужасен от срещата със самия себе си и малкия Минотавър, спотаил се вътре, във вътрешния ти лабиринт? Как ще го пребориш? Имаш ли сили? Удовлетворен ли си от постигнатото?

Никой не знае предварително как би реагирал в този момент.

А може и да ти хареса там, на дъното – защитен си като в утроба... Но и да искаш, не можеш да останеш, чака те обратният път. Поемаш по него. Краят е станал начало. Но вече всичко е огледално, а излизането е още по-трудно (всеки, влизал в пещера, знае как пътят, погледнат от нов ъгъл, изглежда различно). Ще имаш ли *нови* сили, няма ли да си изчерпан от положените на влизане усилия? Няма ли да изгубиш себе си из тези коридори,

изяден от собствения си Минотавър?... Вървиш и преживяното от теб е като откровение, божествено откровение... Докоснал си се до кръговрата на времето, на преражданията, до най-съкровената тайна на безсмъртната си душа, която в този кръговрат е водена само от червената нишка на любовта...

И разбираш тогава, че това е самата Вечност. Времето, което обхваща и подрежда в пространството всичко, що е видимо и невидимо... И безвремието, което няма нито начало, нито край, но разрушителната му сила е възпирана единствено от нашата любов, вдъхната ни от самия Създател. Докоснал си се до Бога...

Това, разбира се, е само примерен вариант на усещанията, които би изпитал слизащият в лабиринта човек. Но в същността си те вероятно се препокриват с предполагаемите първоначални внушения на този символ. Добре би било да се замислим за ролята му. Не сме ли изправени пред едно непреходно, всеобхватно послание? Дали да не се вслушаме в него, може пък да научим наново нещо отдавна забравено...

Или поне да си припомним значението на този кръст в сърцевината на лабиринта – символ на единението на двете начала, мъжкото и женското, на тяхната равнопоставеност и задължителност, за да има хармония и равновесие.

По-нататък в нашето пътешествие ще се срещнем неведнъж с този символ, **кръст с четири точки**, и ще го видим всеки път в различна светлина, но винаги обвит в тайнственост. Може ли, запитах се аз, още със зараждането си той да е бил нещо като **знаков код за лабиринта**, възприет в неговата мистериална същност? И си позволих да изкажа хипотезата, че този символ представлява всъщност шифър/матрица/код на лабиринта.

С опростената си форма той подсказва, че може да се разгърне в две спирали – мъжка и женска, явявайки се така матрица на живота. Не е нужно да се рисува цялата фигура на класическия лабиринт, която е доста сложна, достатъчно е да се начертае знакът „кръст с четири точки“ – и само посветените ще знаят за какво става дума. Само посветените ще могат да разчетат неговия шифър.

Възможно ли е обаче подобно тълкуване? Има ли доказателства, че е бил прилаган именно като тайнствен код? Кои са били тези посветени? В какво са вярвали? Свързани ли са тези послания с древните мистерии?

Ще разберем по-нататък...

Конкретно за символа „лабиринт“ като геометрична фигура с определена структура, като митологичен или литературен образ може да се пише много, но ние ще спрем дотук. По темата има достатъчно публикации от различни автори, но най-ценно според мен е изследването, направено от изтъкнатия немски изкуствовед и изследовател Херман Керн в неговата богато илюстрирана монография „Лабиринти“. Тук аз се постарях в най-сбит вид и възможно най-достъпно да ви запозная само с някои основни моменти от историята на този символ и промените в тълкуванието му с оглед на следващите ни разсъждения.

А най-важно от всичко за бъдещото ни пътуване е да запомним наличието на онзи **кръст с четири точки** в сърцето на лабиринта (за който знак досега няма направено цялостно изследване). Кръст, който ние ще обходим от всичките му страни. И който кръст, допълнен с точките, ще открием наново – вече на съвсем неподозирани места...

Библиография

Дж. К. Купър. Енциклопедия на традиционните символи. Петър Берон, 1993 (An Illustrated Encyclopaedia of Traditional Symbols, Thames&Hudson Ltd, London, 1978).

Жан Приор. Универсалните символи. Гуторанов и син, 1993 (Jean Prieur, Les symboles universels, 1991).

Ханс Бидерман. Речник на символите. Рива, 2003 (Hans Biedermann, Lexikon der Symbole).

В. Бауэр, Ирм. Дюмотц, С. Головин. Энциклопедия символов. Москва: Крон-пресс, 2000.

Диана Апостолос – Каппадона. Словарь христианского искусства. Урал

LTD, 2000 (Diane Apostolos – Cappadona, Dictionary of Cristian art, New York, 1994).

Речник на литературните митове. Ред.: Пиер Брюнел. Рива, 2007 (Dictionnaire des mythes litt raires. Sous la direction du Professeur Pierre Brunel, ditions du Rocher, 1988).

Масимо Чентини. Тайнствени, магически, свещени и легендарни места в Европа. Рива, 2005 (Massimo Centini, Guida insolita al luoghi misteriosi, magici, sacri e legendari d'Europa, Roma, 2000).

J. Lesley Fitton. Die Minoer. Stuttgart: Konrad Theis Verlag, 2004 (Peoples of the Past – Minoans, Published by The British Museum Press. 2002).

Hermann Kern. Labyrinthe. München: Prestel-Verlag, 1999.